



COVID-19 PANDEMİSİNİN
NORMALLEŞME SÜRECİNDE
UYGULANACAK DENTAL İŞLEMLER
İÇİN KLİNİK ÇALIŞMA REHBERİ

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

COVID-19 PANDEMİSİNİN NORMALLEŞME SÜRECİNDE UYGULANACAK DENTAL İŞLEMLER İÇİN KLİNİK ÇALIŞMA REHBERİ

Bu rehberde yer alan planlama, “T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu’nun 01 Haziran 2020 tarihli COVID-19 Pandemisinde Normalleşme Döneminde Sağlık Kurumlarında Çalışma Rehberi” göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

HASTANE İÇİ ORTAK KULLANIM ALANLARINDA ALINMASI GEREKEN GENEL ÖNLEMLER

- 1- Kurum içindeki genel alanlarda, servis ve polikliniklerde, öğretim üyesi odaları ve ofis alanlarında, hasta bekleme salonlarında sosyal mesafe mümkün olduğunca korunarak, kalabalıklaşma önlenmelidir.
- 2- Fakülte içindeki her tür bu ve benzeri alanın mümkün olduğunca pencereler açılarak havalandırması sağlanmalıdır.
- 3- Hastanemize giriş yaparken, personel ve hasta girişleri için ayrı kapılar kullanılmalıdır. Fakültemiz A Blok Giriş Kapısı “personel”, C Blok Giriş Kapısı ise “hasta girişi” olarak düzenlenmiştir. Hasta giriş ve çıkışlarının da işaretli alanlardan ve farklı kapılardan gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- 4- Elektronik triaj sistemi kullanılmalıdır.
- 5- Hastanın yardıma ihtiyacı olduğu durumlar (pediyatrik hastalar, özel gereksinimli bireyler, yaşlı hastalar vb.) hariç refakatçi kabul edilmemelidir. Refakat gerekiyorsa en fazla bir kişi ile sınırlandırılmalıdır.
- 6- Tıbbi tanıtım elemanları ve ziyaretçiler ile ilgili kısıtlamalara devam edilmelidir.
- 7- Sağlık kuruluşu içinde bulunan herkes (çalışan, öğrenci, hasta, refakatçi gibi) bulunduğu süre boyunca maske takmalıdır. Ayrıca hastaneye giriş yapacak olan kişilerin de maske takması mecburidir.
- 8- Sağlık kuruluşuna giriş yapan herkesin el dezenfeksiyonu yapması sağlanmalıdır.
- 9- Bekleme alanlarında hastaların bir arada bulunmasından dolayı oluşabilecek bulaşma riskini azaltmak için randevulara tam zamanında gelinmesinin sağlanması, hastaların gerekirse bina dışında ya da araçlarında bekletilmesi gibi önlemler alınmalıdır.

- 10- Hastaların hasta bekleme salonlarındaki işaretli koltuklara sosyal mesafeli şekilde oturtulması sağlanmalıdır.
- 11- Kapasiteleri sosyal mesafe kurallarına göre yeniden belirlenen ve buna uygun işaretlemelerin yapıldığı asansörlerimiz, bu kurallar doğrultusunda kullanılmalıdır. Asansörlerin, bir grup çıktıktan sonra hemen kullanılmaması gerekmektedir ve havalandırmalarına izin verilmelidir.
- 12- Tüm merdivenler, öndeki kişiyle arada en az 3 basamak mesafe bırakarak kullanılmalıdır.
- 13- Masa ve sandalyeler arası mesafenin 2 metre olarak yeniden düzenlendiği yemekhanemizde, sosyal mesafeye uygun olarak oturulması gerekmektedir.
- 14- Tüm alanlar için merkezi havalandırma sistemleri dışındaki klima sistemleri kullanılmamalıdır.
- 15- Özellikle sık dokunulan alanlar (masa, desk, köşeler, asansörler, merdiven kolları, kapı kolları, sandalye kolları, elektrik anahtar noktaları, klavye, telefon, diyaforon, hasta çağrı zilleri vb.) sık sık temizlenmelidir.
- 16- Yer ve yüzey dezenfeksiyonunda, 1/100 oranında, hasta çıkartıları ile kirlenmiş alanlarda 1/10 sulandırılmış çamaşır suyu (kirlenmiş yüzeylerde öncelikle kâğıt havlu kullanarak kuru temizlik sonrası) ya da klor tablet (ürün önerisine göre) kullanılmalıdır.
- 17- Hassas yüzeyler için %70 lik alkol bir dakika bekletilerek yüzey dezenfeksiyonu sağlanabilir.

DENTAL İŞLEMLER ÖNCESİNDE VE SIRASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- 1- Hasta bekleme salonları temizlik ve dezenfeksiyonu düzenli ve sık yapılmalıdır (günde en az iki kere ve kirlendikçe temizlenmeli).
- 2- Aerosol oluşturmeyen tüm dental işlemler için tek kullanımlık bone, tek kullanımlık su geçirmez Tip IIR cerrahi maske (TS EN 14683 standartlarına uygun olacak şekilde), beyaz önlük, koruyucu gözlük veya yüz kalkanı, tek kullanımlık lateks eldivenler kullanılmalıdır.
- 3- Aerosol oluşturacak dental işlemler için koruyucu tulum veya cerrahi önlük, tek kullanımlık bone, koruyucu gözlük, yüz kalkanı, N95 maske, çift kat tek kullanımlık lateks eldiven ve geçirgen olmayan ayakkabı kılıfı (galoş) giyilmelidir. Kişisel koruyucu

ekipmanların uygun şekilde giyilip çıkarılması amacıyla hazırlanmış olan eğitim videosu dent@gazi.edu.tr adresinde bulunmaktadır.

- 4- N95 kullanımı öncesi kişilerin bol su içmesi hatırlatılmalıdır, kişi hidrate olmalıdır.
- 5- Bireysel koruyucular (N95/FFP2 maske kullanımı dahil), aerosol oluşturan işlemler esnasında klinikte bulunan hekim, varsa yardımcı personel (hemşire, ağız-diş sağlığı teknikeri gibi) ile işlem sonrası ortamın dezenfeksiyon ve sterilizasyonunu yapan temizlik görevlileri tarafından da giyilmelidir.
- 6- N95 maskeler, üzerlerine cerrahi maske takılarak sadece aerosol oluşturabilecek dental tedavi işlemlerinde kullanılacak olup, solunum veya burun salgıları veya hastalardan gelen diğer vücut sıvılarıyla gözle görülebilir şekilde kontamine olmuş ise atılacaklardır.
- 7- Açıkça hasar görmüş veya nefes alması zor olan herhangi bir N95/FFP2 maske atılmalıdır.
- 8- Yüzey kirlenmesini azaltmak için N95/FFP2 maskesi üzerinde tıbbi maske ya da temizlenebilir bir yüz koruyucu kullanılabilir.
- 9- Klinik sekreteri ve hasta arasındaki mesafenin en az 1 metre olması sağlanmalıdır. Hasta ve sekreter arasında bir bariyer yoksa sekreterlerin tıbbi maskeye ilave olarak yüz koruyucu kullanması önerilir.
- 10- Hasta muayene ve tedavisine başlanmadan önce temassız ölçüm yapan ateş ölçerler ile ateş ölçümü yapılmalıdır. Tansiyon ölçülmesi gereken durumlarda tansiyon manşonları, %70 alkol veya hastane dezenfeksiyonunda kullanılan yüzey dezenfektanı ile dezenfekte edilmelidir.
- 11- Kliniğin fiziksel kapasitesi (ör; klinik sayısı, izole alan sayısı, ünit sayısı, cerrahi aspiratörler, dental laboratuvarlar vs) gözden geçirilmeli ve planlamalar buna göre yapılmalıdır.
- 12- Aerosol oluşturan işlem randevuları saatte en fazla 1 hasta olacak şekilde organize edilmeli ve işlem süresi 45 dakikayı geçmemelidir.
- 13- Aerosol üreten işlemler izole alan ve ünitlerde yapılmalıdır. Bu izole alanlar mümkünse doğal havalandırması olan bölgelerde oluşturulmalıdır. Ortamdaki aerosolün tahliyesi için öncelikle doğal havalandırma (pencereler açılarak) sağlanmalıdır.
- 14- Her hastadan sonra sisleme cihazı ile hipokloröz asit uygulaması yapılmalıdır.
- 15- İşlem sırasında ve sonrasında giriş-çıkış dâhil kapının kapalı olması sağlanmalıdır.
- 16- Her vaka için gerekli olan en az malzeme kullanılmalıdır. İşlem odası dışından bir malzeme gerekiyorsa dışarıdan bir personel getirmelidir.

- 17- Günüň başlangıcında, sonunda ve hastalar arasında, hava ve su çıkışları 30 saniye çalıştırılmalıdır.
- 18- Hava-su spreyleri ve başlıklar 2-3 dakika süreyle bol su ile boş çalıştırılır.
- 19- Birden çok hastada kullanılan dental ünit ve sandalyesi, dental röntgen cihazı, ışık cihazı gibi tıbbi cihazların her hastadan sonra dezenfeksiyonu sağlanmalıdır. Uygun olan alet/cihazlarda tek kullanımlık kılıflar ya da şeffaf filmler kullanılmalıdır.
- 20- Elektrokoter ve lazer kullanımı ile oluşan dumanın tahliyesi etkin bir şekilde sağlanmalı ve bu cihazlar mümkün olan en düşük güçte çalıştırılmalıdır.
- 21- Dental tedaviler esnasında eğer mümkünse yüksek hacimli tahliye cihazlarının kullanılması tercih edilmelidir. Tükürük emici kullanımı sırasında oluşabilen geri akışın bir çapraz enfeksiyon kaynağı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.
- 22- Tükürük emici cihazların hastada kullanımından önce düşük kontrastlı NaOCl çektirilerek dezenfekte edilmesi gerekmektedir.
- 23- Tedavilerden önce bir ön uygulama olarak %1,5 hidrojen peroksit veya % 0,2 povidon iyodürün (iyot alerji riski göz önünde bulundurularak) gargara olarak kullanılması önerilmektedir.
- 24- COVID-19 enfeksiyonunun damlacık veya aerosoller yoluyla yayılması sebebiyle el aletleri ile tedavi yapılmasına öncelik verilmelidir. Örneğin çürüğün uzaklaştırılması için keskin el aletleri veya düşük turlu mikromotorlar kullanılabilir.
- 25- Hava su spreyi kullanımı minimuma indirilmeli, hava ve suyun aynı anda kullanıldığı basınçlı su sıkma işleminden kaçınılmalıdır.
- 26- COVID-19 enfeksiyonunun damlacık veya aerosoller yoluyla yayılmasını minimize etmek için uygun tedavilerde rubber dam kullanılmalıdır.
- 27- Dental tedaviler esnasında bir yardımcı ile birlikte 4 el tekniğinin kullanılması tercih edilmelidir. Bu esnada bir hekim operasyonu gerçekleştirirken diğer hekim aerosol dağılımını minimize etmek için aspiratörü konumlandırabilir.
- 28- Diş hekiminin koltukta çalışma pozisyonunun 11 veya 12 konumunda olması önerilir.
- 29- Dikiş atılması gereken uygulamalarda rezorbe olabilen sütur materyalleri tercih edilerek hastaların dikiş aldirmek için tekrar randevu alması engellenmelidir.
- 30- Kurum çalışanları dışında ticari firma çalışanlarının da hizmet verdiği dental implant uygulamalarında bu elemanların da diğer sağlık çalışanları gibi uygun KKE kullanması ve bu çalışanların sadece hizmet verecekleri alanlarda ve olabilecek en kısa süre ile bulunmaları, zorunlu haller dışında işlem sırasında dışarı çıkıp tekrar içeri girmemeleri sağlanmalıdır.

- 31- Panoramik görüntülemelerde hastanın taktığı maskenin metal kısmı artefakt oluşturmamak adına çıkarılmalıdır. ısırma çubuğunda mutlaka tek kullanımlık kılıf kullanılmalı, çekimden sonra ısırma çubuğu dezenfektan solüsyon içinde bekletilmelidir.
- 32- Hekimlerce ihtiyaç duyulması halinde “Kontrollü Sosyal Hayat” sürecinde hastalardan öncelikle panoramik görüntüleme istenmesi sağlanacak, diğer görüntüleme yöntemleri zorunlu hallerde tercih edilecektir.
- 33- Çekimden sonra yeni hasta alınmadan kullanılan yüzeyler dezenfekte edilmeli, yeni hasta için eldivenler değiştirmelidir.
- 34- Panoramik cihazlarında bulunan ısırma çubuklarında kullanılacak koruma kılıfları ile alın ve çene dayama noktalarının temizliği için gerekli tedbirler alınarak, hijyenin aksatılmadan devamlılığı sağlanacaktır.
- 35- Periapikal radyografi sensörlerinde tek kullanımlık kılıf kullanılmalıdır. İntraoral sensörler kılıftan çıkarıldıktan sonra, en az %70 lik alkol içerikli dezenfektan mendillerle silinmelidir.
- 36- Radyoloji kliniğinin havalandırma sisteminde içeride kullanılan havanın mutlaka dışarı verilmesi gerekmektedir.
- 37- Her işlem sonrası ameliyat odası ve çevresi uygun şekilde temizlenmelidir. Tek kullanımlık materyaller tıbbi atık kutusuna atılmalıdır.
- 38- Her işlem sonrası temizlik ve dezenfeksiyon işlemi için yeterli vakit ayrılmalıdır.

LABORATUVAR ÇALIŞMALARI SIRASINDA ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

- 1- Laboratuvar çalışanları dezenfeksiyon alanında ve laboratuvar çalışma alanında önlük, tıbbi maske, gözlük/yüz koruyucu ve eldiven kullanmalıdır.
- 2- Laboratuvar dışına Kişisel Koruma Ekipmanı (KKE) ile çıkılmamalıdır.
- 3- Laboratuvar çalışma alanlarında yeme-içme faaliyeti yapılmamalı ve yiyecek veya kişisel eşya bulundurulmamalıdır.
- 4- Laboratuvarların öncelikle doğal havalandırma ile olacak şekilde iyi havalandırılması sağlanmalıdır.
- 5- Laboratuvarlarda çalışma odalarından ayrı bir dezenfeksiyon alanı oluşturulmalı ve malzemeler dışarıdan dezenfekte edilmeden gelmişse ilk olarak bu alana gitmeli, dezenfeksiyon işlemi tamamlanınca çalışma alanına transferi sağlanmalıdır.

- 6- Dezenfeksiyon alanlarında yüzey kontaminasyonuna engel olmak için malzemelerin altına sıvı geçirmez tek kullanımlık örtüler serilmesi önerilir.
- 7- Laboratuvarlarda kullanılan frezler çapraz enfeksiyonu engellemek için her hastaya ait aparey/protez için tekrar dezenfekte edilerek kullanılmalıdır.
- 8- Kliniklerde ölçü alındıktan sonra ölçüler su ile yıkanmalı, kan ve tükürük uzaklaştırıldıktan sonra dezenfekte edilmeli ve kilitli poşete konulmalıdır. Poşet üzerine yapıştırılan etiket üzerine dezenfekte edilmiştir ifadesi yazılmalıdır. Ayrıca, hasta adı soyadı, ölçü tarihi, doktorun adı, yapılacak işlem hakkında bilgi ve arzu edilen teslim zamanı yazılmalıdır. Dışardan hizmet alımı yapılan işlemler için ölçünün dezenfekte edilerek poşetli bir şekilde laboratuvara gönderilmesi fakültemiz sorumluluğundadır.
- 9- Amerikan Diş Hekimleri Birliği ve Avusturalya Diş Hekimleri Birliği rehberlerine göre ölçüler, 10 dakika 1:10 (%0.525) konsantrasyonda NaOCl solüsyonu içerisinde bekletildiklerinde herhangi bir boyutsal değişim göstermeden dezenfekte edilebilmektedir.
- 10- Çapraz enfeksiyon riskinin önüne geçmek amacıyla protezlerin yapımında kullanılan motor başlıklarının dezenfeksiyon ve sterilizasyonu sağlanmalıdır. Polisaj sırasında kullanılan pomza içerisine dezenfektanların katılması ile enfeksiyonun önlenmesi için önerilir. Tesfiye ve polisaj amacıyla kullanılacak olan motorlar varsa kapalı bir sistem içinde çalışmalıdır.

**Bu rehber Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dekanlığı ve Enfeksiyon Komitesi tarafından hazırlanmıştır.*